

Προγράμματα εγγυημένης απασχόλησης στην Ευρωπαϊκή Ένωση: Αντιμετωπίζοντας την κρίση απασχόλησης και τις αναπτυξιακές προκλήσεις της εποχής

ΝΑΣΟΣ ΚΟΡΑΤΖΑΝΗΣ

Κείμενα Πολιτικής
(Policy Briefs)

18

1. Εισαγωγή

Το ξέσπασμα της πανδημίας Covid-19 αποτέλεσε ένα ισχυρό σοκ για την ΕΕ, σε μια περίοδο μάλιστα αυξημένης αβεβαιότητας την οποία συντηρούν, μεταξύ άλλων, η περιρρέουσα ρευστότητα στο ευρύτερο γεωπολιτικό περιβάλλον, οι αχαρτογράφητες συνέπειες της αποχώρησης του Ηνωμένου Βασιλείου, οι εθνικές διαιρέσεις και οι ανταγωνισμοί εντός ΕΕ σε μια σειρά κρίσιμων ζητημάτων, καθώς και η ανησυχία μήπως η πανδημία Covid-19 διαψεύσει τις φιλόδοξες αναπτυξιακές προσδοκίες που δημιούργησε με την ανάληψη των καθηκόντων της η νέα Ευρωπαϊκή Επιτροπή.¹ Θετική ωστόσο εξέλιξη εν μέσω αυτού του

κλίματος αβεβαιότητας ήταν η σχετικά άμεση αντίδραση της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) στις προκλήσεις της πανδημίας Covid-19. Βασική συνιστώσα αυτής της αντίδρασης αποτελούν οι εκτεταμένες δημοσιονομικές παρεμβάσεις για τη χρηματοδότηση σχημάτων μειωμένου χρόνου εργασίας στα κράτη-μέλη με σκοπό τη στήριξη της απασχόλησης και την αντιστάθμιση των επιπτώσεων της πανδημίας στην αγορά εργασίας και την οικονομική δραστηριότητα.²

κής Επιτροπής, βλ. https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024_en#documents.

2. Η συγκεκριμένη παρέμβαση είναι μέρος ενός ευρύτερου προσωρινού πακέτου στήριξης της οικονομικής δραστηριότητας ύψους 540 δισ. ευρώ, που περιλαμβάνει επίσης μέτρα ενίσχυσης των μικρομεσαίων επιχειρήσεων μέσω της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων ύψους, 200 δισ. ευρώ, και το πρό-

1. Για τους αναπτυξιακούς στόχους της νέας Ευρωπαϊ-

Το παρόν Κείμενο Πολιτικής επιχειρεί να αξιολογήσει κριτικά τις πρόσφατες θεσμικές παρεμβάσεις στην αγορά εργασίας και να διερευνήσει την πιθανή συμβολή τους στη μακρο-χρηματοπιστωτική σταθεροποίηση και την αναπτυξιακή δυναμική της ευρωπαϊκής οικονομίας. Υποστηρίζουμε ότι, πέραν της αμφίβολης αντι-κυκλικής τους επίδρασης, τα σχήματα μειωμένου χρόνου εργασίας στερούνται αναπτυξιακής φιλοσοφίας και προσανατολισμού. Το στοιχείο αυτό τα καθιστά αναποτελεσματικά για την αντιμετώπιση φαινομένων που συστηματικά γεννούν αναπτυξιακές εμπλοκές εντός της ΕΕ, και άρα ασύμβατα με τη στρατηγική επιλογή της ΕΕ για μετάβασή της σε μια βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς αναπτυξιακή διαδικασία. Στο πλαίσιο αυτό, και με δεδομένες τις προοπτικές που ανοίγει η απόφαση για τη σύσταση του Ταμείου Ανάκαμψης και τον επταετή προϋπολογισμό της ΕΕ,³ το παρόν κείμενο καταθέτει την πρόταση για εισαγωγή μηχανισμών εγγυημένης απασχόλησης στο θεσμικό οικοδόμημα της ΕΕ, καταγράφοντας τη συμβολή τους τόσο στην αντιστάθμιση οικονομικών διαταραχών όσο και, κυρίως, στην προώθηση των κύριων αναπτυξιακών στόχων της ΕΕ.

2. Η αβέβαιη αποτελεσματικότητα των σχημάτων μειωμένου χρόνου εργασίας

Βασικός πυλώνας αντίδρασης της ΕΕ στην πανδημία Covid-19 είναι η προώθηση σχημάτων βραχυχρόνιας εργασίας μέσω της θεσμοθέτησης του χρηματοδοτικού προγράμματος SURE, ύψους 100 δισ. ευρώ. Συγκεκριμένα, το SURE αποσκοπεί στη χορήγηση –χαμηλού σχετικά κόστους– δανείων στα κράτη-μέλη, ώστε εκείνα να καλύψουν χρηματοδοτικά μέρος του μισθού που θα απολεσθεί εξαιτίας της ένταξης των εργαζομένων σε καθεστώς μειωμένου χρόνου εργασίας.⁴ Αποτρέποντας απολύσεις και στηρίζοντας

χρηματοδοτικά την απασχόληση, το συγκεκριμένο πρόγραμμα θεωρείται ως ο ενδεδειγμένος τρόπος για την αντιστάθμιση του διττού σοκ προσφοράς-ζήτησης που προκάλεσαν τα μέτρα κοινωνικής αποστασιοποίησης εξαιτίας της πανδημίας και την ανάσχεση των παροδικών διαταραχών της στην αγορά εργασίας και στο μακρο-χρηματοπιστωτικό σύστημα.

Η πεποίθηση αυτή στηρίζεται στην εμπειρία από την εφαρμογή αντίστοιχων σχημάτων μειωμένου ωραρίου στο παρελθόν και στα πλεονεκτήματα που θεωρητικά εμφανίζουν, δεδομένης μάλιστα της φύσης της κρίσης που πλήττει σήμερα την ΕΕ. Ειδικότερα, ενώ σε αρκετά ευρωπαϊκά κράτη (π.χ. Ελβετία, Αυστρία, Γερμανία κ.α.) αντίστοιχες παρεμβάσεις έχουν ήδη θεσμοθετηθεί εδώ και δεκαετίες,⁵ η δημοφιλία των σχημάτων μειωμένου χρόνου εργασίας αυξήθηκε ιδιαίτερα την περίοδο της χρηματοπιστωτικής κρίσης του 2008, συνιστώντας βασικό εργαλείο για την απορρόφηση των επιπτώσεων της στην απασχόληση και την οικονομική δραστηριότητα. Την περίοδο εκείνη 22 κράτη-μέλη του ΟΟΣΑ εφάρμοσαν για πρώτη φορά ή αναπροσάρμοσαν σχήματα μειωμένου χρόνου εργασίας, με το μέτρο να κρίνεται αποτελεσματικό, τουλάχιστον ως προς τη συγκράτηση της ανεργίας και της ύφεσης.⁶

Αυτό οφείλεται σε μια σειρά πλεονεκτημάτων που εμφανίζει το συγκεκριμένο μέτρο. Για παράδειγμα, υποστηρίζεται ότι, προσφέροντας στις επιχειρήσεις ευελιξία ως προς την οργάνωση του χρόνου απασχόλησης των εργαζομένων και την αξιοποίηση του παραγωγικού τους δυναμικού, τα σχήματα βραχυχρόνιας εργασίας αποτρέπουν απολύσεις που οφείλονται σε εξωγενείς ή ενδογενείς μεταβολές της ζήτησης. Με αυτό τον τρόπο, επιτρέπουν στις επιχειρήσεις να διατηρήσουν χρήσιμο και καταρτισμένο εργατικό δυναμικό, εμποδίζοντας διαταραχές στην παραγωγική δραστηριότητα και στο κόστος παραγωγής οι οποίες σχετίζονται με τον χρόνο εύρεσης νέου εργατικού δυναμικού και την κατάρτισή του (Giurroni and Landais, 2020). Τέλος, ως τμήμα μιας ευρύτερης ευρωπαϊκής πρωτοβουλίας (SURE), τα σχήματα μειωμένου χρόνου εργασίας αναμένεται να έχουν άμεση, εγγυημένη και σχετικά χαμηλού κόστους χρηματοδότηση, ενώ η εφαρμογή τους δεν θα υπόκειται σε όρους και προ-

γραμμα Pandemic Crisis Support, χρηματοδοτικής ισχύος 240 δισ. ευρώ, από τον ESM.

3. Η συνολική χρηματοδοτική ισχύς των δύο σχημάτων ανέρχεται στα 1.824,3 δισ. ευρώ, εκ των οποίων τα 750 δισ. ευρώ αφορούν το Ταμείο Ανάκαμψης της ΕΕ και τα υπόλοιπα 1.074,3 δισ. ευρώ το νέο πολυετές δημοσιονομικό πλαίσιο για την περίοδο 2021-2027.
4. Βλ. https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/economy-finance/sure_factsheet.pdf.

5. Βλ. Müller και Schulten (2020).

6. Hijzen και Venn (2011).

υποθέσεις αντίστοιχων χρηματοδοτικών σχημάτων, όπως, π.χ., του ESM (Claeys, 2020).

Ταυτόχρονα όμως τα προγράμματα μειωμένου ωραρίου εμφανίζουν και σημαντικά μειονεκτήματα, που, κατά την άποψή μας, πιθανόν να περιορίσουν τη συμβολή τους στη στήριξη της απασχόλησης. Το πρώτο έχει να κάνει με τη μικρή χρονική διάρκειά τους, ιδιαίτερα αν λάβει κανείς υπόψη την αβεβαιότητα για το τέλος της πανδημίας, τον αποκλεισμό ένταξης σε αυτά εργαζομένων με καθεστώς μη πλήρους απασχόλησης και τον περιορισμό της απαγόρευσης απολύσεων μόνο στους εργαζομένους που εντάσσονται στα συγκεκριμένα προγράμματα.⁷ Ανάχωμα επίσης στην αποτελεσματικότητά τους είναι και η περιορισμένη ισχύς του χρηματοδοτικού τους εργαλείου, έχοντας υπόψη αφενός την ήδη εκτεταμένη εφαρμογή τους σε πολλά κράτη-μέλη πριν την ενεργοποίηση του SURE⁸ και αφετέρου τη μη θεσμοθετημένη ένταξη του SURE στο επίσημο σύστημα πολιτικών της ΕΕ,⁹ κάτι που πιθανά να περιπλέξει, εφόσον απαιτηθεί, τη διαδικασία επανεργοποίησής του.¹⁰

Επιπλέον, σε αρκετά κράτη-μέλη η αναπλήρωση του μισθού είναι μερική, γεγονός που συνεπάγεται σημαντική οριζόντια απώλεια εισοδήματος για τους εργαζομένους. Η απώλεια αυτή αναμένεται να επιβαρύνει περαιτέρω το ήδη πιεσμένο από τις πολιτικές λιτότητας διαθέσιμο εισόδημα των πολιτών, διαταράσσοντας την εγχώρια δαπάνη, τη χρηματοπιστωτική δομή των νοικοκυριών και άρα τη δυναμική ανάκαμψης της απασχόλησης και του ΑΕΠ.

Το δεύτερο μειονέκτημα αφορά τη χαμηλού ρεαλισμού υπόθεση για τον τρόπο με τον οποίο επιδρούν τα προγράμματα βραχυχρόνιας εργασίας στην απασχόληση. Ειδικότερα, καθώς στοχεύουν στην κάλυψη από το κράτος μέρους του απωλεσθέντος μισθού των εργαζομένων εξαιτίας της μείωσης των ωρών εργασίας τους, τα σχήματα υιοθετούν εμμέσως την υπόθεση ότι η περιστολή του μισθολογικού κόστους των επιχειρήσεων μπορεί από μόνη της να τονώσει τη ζήτηση εργασίας και να διατηρήσει τον αριθμό των θέσεων απασχόλησης στην οικονομία σταθερό. Το πρόβλημα

όμως με την υπόθεση αυτή είναι διττό. Αφενός, τα προγράμματα μειωμένου χρόνου εργασίας πρακτικά δεν δρουν προωθητικά ως προς το ζήτημα της απασχόλησης, παρά μόνο υποστηρικτικά, αποτρέποντας απλώς απολύσεις. Συνεπώς, η δυναμικά επιτυχημένη εφαρμογή τους θα σημάνει στην καλύτερη περίπτωση την επιστροφή της ανεργίας στα προ κρίσης –υψηλά συγκριτικά με προηγούμενες δεκαετίες– ποσοστά.

Επίσης, ο υποτιθέμενος αυτός μηχανισμός επίδρασης των σχημάτων στην απασχόληση παραβλέπει μια σειρά από άλλα, πλην των μισθών, στοιχεία κόστους και λοιπούς παράγοντες που επηρεάζουν εξίσου τη ρευστότητα και την πραγματική δαπάνη των επιχειρήσεων, και επομένως και τον αριθμό των θέσεων εργασίας στην οικονομία. Τέτοιοι παράγοντες είναι, μεταξύ άλλων, οι χρηματοοικονομικές υποχρεώσεις των επιχειρήσεων, η φορολογία, η μερισματική πολιτική, η προτίμηση ρευστότητας και οι προσδοκίες κερδοφορίας, η επιχειρηματική κουλτούρα και η ροπή προς παραγωγικές επενδύσεις, η καταναλωτική δαπάνη κ.ά. Οι παράγοντες αυτοί και η αβεβαιότητα για το πώς θα επηρεάσουν την ιδιωτική δαπάνη, ειδικά σε ένα ασταθές, λόγω πανδημίας, μακρο-χρηματοπιστωτικό περιβάλλον, καθιστούν εξαιρετικά επισφαλής οποιαδήποτε πρόβλεψη για την τελική επίδραση των σχημάτων βραχυχρόνιας εργασίας στον όγκο της απασχόλησης.

Μια τρίτη πηγή προβληματισμού είναι ότι η χρηματοδότηση των σχημάτων βραχυχρόνιας εργασίας γίνεται μέσω δάνειων και όχι επιδοτήσεων. Αυτό, με δεδομένες τις συνθήκες στις αγορές χρήματος, πιθανά να επιδράσει αυξητικά στις μελλοντικές χρηματοδοτικές ανάγκες και το πιστωτικό ρίσκο οικονομιών, όπως, π.χ., η ελληνική, που αντιμετωπίζουν ήδη προβλήματα δημόσιου χρέους και πιστοληπτικής αξιοπιστίας.¹¹ Ο κίνδυνος αυτός συντηρείται και από την προβλεπόμενη υπερδιόγκωση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων στην Ευρωζώνη τη διετία 2020-2021, εξέλιξη η οποία, αν συνδυαστεί με την επαναφορά των περιοριστικών διατάξεων του Δημοσιονομικού Συμφώνου, θα αυξήσει τις πιέσεις λιτότητας, επηρεάζοντας αρνητικά την απασχόληση.

Το τέταρτο μειονέκτημα είναι ότι τα σχήματα μειωμένου χρόνου εργασίας στερούνται αναπτυξιακού περιεχομένου και αναπτυξιακής στόχευσης. Θεωρούν

7. Βλ., π.χ., Vandenbroucke et al. (2020).

8. Müller and Schulten (2020)

9. Τονίζεται ότι το SURE αποτελεί προσωρινό και όχι μόνιμο χρηματοδοτικό εργαλείο της ΕΕ.

10. Corti and Alcidì (2020)

11. Βλ. σχετικά Vandenbroucke et al. (2020).

δεδομένα τα θεσμικά και τα διαρθρωτικά χαρακτηριστικά της οικονομίας, παρέχοντας απλώς κίνητρα στις επιχειρήσεις να διατηρήσουν, υπό το υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο και την κλαδική-τομεακή διάρθρωση της οικονομίας, τις θέσεις εργασίας. Ενώ κάτι τέτοιο θεωρείται από αρκετούς πλεονέκτημα, καθώς –μεταξύ άλλων– επιτρέπει την ταχεία επαναφορά της αγοράς εργασίας στην κανονικότητα,¹² δεν αφήνει περιθώρια ενσωμάτωσης σε αυτά προωθητικών παρεμβάσεων που αμβλύνουν το χάσμα διαρθρωτικής ανταγωνιστικότητας των οικονομιών και που απαντούν στις αναπτυξιακές προκλήσεις της εποχής, π.χ. η προώθηση της ευημερίας, η μείωση των ανισοτήτων, ο οικο-τεχνολογικός μετασχηματισμός των οικονομιών κ.ά. Το στοιχείο αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία, αν λάβουμε υπόψη τις επιπτώσεις των πολιτικών διαχείρισης της πρόσφατης χρηματοπιστωτικής κρίσης στο παραγωγικό σύστημα και στον βαθμό ευθραυστότητας των κρατών-μελών. Επίσης, τις συνθήκες διαβίωσης σε αρκετά από αυτά, αλλά και τη διεύρυνση του αναπτυξιακού χάσματος εντός ΕΕ.

Συμπερασματικά, η προώθηση σχημάτων βραχυχρόνιας εργασίας στην ΕΕ συνιστά έναν φιλόδοξο θεσμικό μηχανισμό αντιστάθμισης των επιπτώσεων της πανδημίας στην απασχόληση, βραχυχρόνιου ωστόσο ορίζοντα και αβέβαιου αποτελέσματος. Η εφαρμογή τους, δεδομένης της γενικότερης φιλοσοφίας τους, αλλά και των επιμέρους διαφορετικών προσεγγίσεων ως προς τον σχεδιασμό τους, είναι πιθανό να μη στηρίξει, στον βαθμό τουλάχιστον που προσδοκάται, την απασχόληση, εντείνοντας τον κατακερματισμό της αγοράς εργασίας, αλλά και τις οικονομικές και τις κοινωνικές ανισορροπίες τόσο εντός όσο και μεταξύ των κρατών-μελών. Ενώ μια συντονισμένη ευρωπαϊκή παρέμβαση με ενιαίους κανόνες όσον αφορά την εφαρμογή των συγκεκριμένων σχημάτων θα μπορούσε να συμβάλει στη βελτίωση της αποτελεσματικότητάς τους,¹³ δεν θα αντιστάθμιζε ενδογενείς μηχανισμούς που δημιουργούν αναπτυξιακές εμπλοκές και υψηλά ποσοστά ανεργίας στην ΕΕ. Η επισήμανση αυτή αποκτά ιδιαίτερη βαρύτητα δεδομένου του στρατηγικού

στόχου μετάβασης της ΕΕ σε μια ισόρροπη, βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς αναπτυξιακή διαδικασία.

3. Προγράμματα εγγυημένης απασχόλησης και αναπτυξιακός μετασχηματισμός της ΕΕ

Τα προγράμματα εγγυημένης απασχόλησης αποτελούν μια συγκεκριμένη παρέμβαση ενεργητικής πολιτικής στην αγορά εργασίας. Η εφαρμογή τους συνίσταται στην παροχή από το κράτος εγγυημένων θέσεων απασχόλησης σε όσους επιθυμούν να εργαστούν αλλά δεν βρίσκουν θέση απασχόλησης στον ιδιωτικό τομέα. Η ενεργοποίησή τους λαμβάνει χώρα οποτεδήποτε εμφανίζεται ανεργία ή το ποσοστό της ξεπερνά ένα συγκεκριμένο όριο, ενώ οι θέσεις απασχόλησης που προσφέρονται ποικίλλουν ανάλογα με τον σχεδιασμό και τις επιμέρους ανάγκες των οικονομιών που εφαρμόζονται. Ο μισθός του προγράμματος είναι δεδομένος και καλύπτει βασικές ανάγκες αξιοπρεπούς διαβίωσης. Παραδείγματα χωρών που έχουν εφαρμόσει τέτοια προγράμματα στο παρελθόν είναι, μεταξύ άλλων, οι ΗΠΑ, η Αργεντινή, η Χιλή, η Κίνα κ.ά.¹⁴

Ο ρόλος του κράτους ως «εργοδότη ύστατης καταφυγής» (Minsky, 1986), η πλήρως ελαστική ζήτηση εργασίας που διασφαλίζει και η ευελιξία που δίνει στη δημιουργία θέσεων εργασίας σε πλήθος δραστηριοτήτων καθιστούν τα προγράμματα εγγυημένης απασχόλησης φορείς διακριτικών παρεμβάσεων για την επίτευξη συγκεκριμένων οικονομικών, κοινωνικών και αναπτυξιακών στόχων. Σε αντίθεση επομένως με τα σχήματα βραχυχρόνιας εργασίας και άλλες μορφές ενεργητικών και παθητικών πολιτικών στην αγορά εργασίας (προγράμματα κατάρτισης, επιδότηση μισθού, επιδόματα ανεργίας κ.ά.), η εφαρμογή τους μπορεί να γίνει μέσο αντιμετώπισης σύγχρονων προκλήσεων και επίτευξης εμβληματικών αναπτυξιακών στόχων, όπως η διασφάλιση πλήρους και ποιοτικής απασχόλησης, η περιβαλλοντική αειφορία, η μείωση των ανισοτήτων και του κοινωνικού αποκλεισμού, η

12. Από την άλλη πλευρά, υποστηρίζεται ότι η στήριξη της απασχόλησης μέσω των σχημάτων μειωμένου χρόνου εργασίας αποτρέπει τη μετάβαση εργατικού δυναμικού προς νέους δυναμικούς κλάδους της οικονομίας. Βλ. σχετικά OECD (2020).

13. Βλ. Müller and Schulten (2020) για τους πυλώνες μιας τέτοιας παρέμβασης.

14. Βλ. ενδεικτικά Antonopoulos et al. (2014) για μια εισαγωγική περιγραφή των προγραμμάτων εγγυημένης απασχόλησης και Tcherneva (2012), Wray (2007) και Papadimitriou (2008) για μια πιο λεπτομερή ανάλυση της εφαρμογής τους σε αναπτυσσόμενες οικονομίες.

βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης, ο οικο-τεχνολογικός μετασχηματισμός των οικονομιών. Ειδικά στην τρέχουσα συγκυρία, κατά την οποία ο δημόσιος διάλογος μετατοπίζεται προς την ανάγκη προαγωγής της ευημερίας¹⁵ και που οι επιπτώσεις της πανδημικής κρίσης είναι οξυμμένες και απειλούν να υπονομεύσουν βασικούς στρατηγικούς στόχους της ΕΕ, θεωρούμε ότι η θεσμοθέτηση ενός μόνιμου ευρωπαϊκού μηχανισμού εγγυημένης απασχόλησης θα μπορούσε να καταστεί ένα αποτελεσματικό όχημα για την αντιστάθμιση των προκλήσεων αυτών, τον βιώσιμο αναπτυξιακό μετασχηματισμό της ΕΕ και την αύξηση της ευημερίας του συνόλου των πολιτών της.¹⁶

Η εκτίμηση αυτή στηρίζεται στα ακόλουθα πλεονεκτήματα που εμφανίζει η εφαρμογή των προγραμμάτων εγγυημένης απασχόλησης.¹⁷

1. Αύξηση του όγκου και της ποιότητας της απασχόλησης: Τα προγράμματα εγγυημένης απασχόλησης συνιστούν εξ ορισμού μια στοχοκεντρική παρέμβαση στην αγορά εργασίας, θέτοντας την επίτευξη και τη διασφάλιση της πλήρους απασχόλησης –μέσω της απευθείας κάλυψης από το κράτος του ελλείμματος ζήτησης εργασίας στην οικονομία– ως βασική επιδίωξη των αρχών. Επιπλέον, το γεγονός ότι χρηματοδοτούνται και υλοποιούνται από το κράτος αποσυνδέει τη δημιουργία θέσεων εργασίας από τον στόχο της μεγιστοποίησης του κέρδους των ιδιωτικών επιχειρήσεων. Ως εκ τούτου, τα προγράμματα εγγυημένης απασχόλησης καθίστανται πιο αποτελεσματικά στη μείωση της ανεργίας έναντι τόσο των μοντέλων βραχυχρόνιας εργασίας, που εξαρτούν τη ζήτηση εργασίας από την ευμετάβλητη κερδοσκοπική συμπεριφορά του ιδιωτικού τομέα, όσο και άλλων συμβατικών μέτρων δημοσιονομικής επέκτασης, που δίνουν προτεραιότητα στην ενίσχυση της συναθροιστικής ζήτησης και όχι στην αύξηση της απασχόλησης καθαυτής.¹⁸

Ταυτόχρονα, ο δημόσιος χαρακτήρας των προγραμμάτων επιτρέπει την εισαγωγή σε αυτά κανονιστικών παρεμβάσεων που ρυθμίζουν τους όρους και τις συνθήκες εργασίας (ωράριο, υγιεινή και ασφάλεια στην εργασία, δίκαιη μεταχείριση και ισότιμη συμμετοχή των εργαζομένων κ.ά.), βελτιώνοντας έτσι την ποιότητα της απασχόλησης.¹⁹ Σε αυτό συμβάλλει και το ότι η ένταξη στα συγκεκριμένα προγράμματα απασχόλησης είναι ελεύθερη για το σύνολο των ανέργων, γεγονός που δίνει τη δυνατότητα σε όσους εργάζονται σε επισφαλές περιβάλλον στον ιδιωτικό τομέα να το εγκαταλείψουν και να ενταχθούν στα κρατικά προγράμματα απασχόλησης. Επομένως, λειτουργώντας ως μέσο πίεσης προς τις ιδιωτικές επιχειρήσεις, ώστε να εναρμονίσουν τις συνθήκες και τους όρους εργασίας με τα υψηλότερα επίπεδα προστασίας που προσφέρουν, τα προγράμματα εγγυημένης απασχόλησης μπορούν να γίνουν μέσο όχι μόνο εφαρμογής της ισχύουσας εργατικής νομοθεσίας, αλλά και προοδευτικής αναδόμησης της αγοράς εργασίας με στόχο τη βελτίωση της ζωής των πολιτών και των εργαζομένων.

2. Ενίσχυση της μακροοικονομικής σταθερότητας και διασφάλιση της σταθερότητας των τιμών: Απορροφώντας τους άνεργους του ιδιωτικού τομέα, τα προγράμματα εγγυημένης απασχόλησης αποτελούν στην πράξη ένα «εφεδρικό απόθεμα εργασίας» (Mitchell, 1998), του οποίου το κόστος εξαρτάται από τη φάση του οικονομικού κύκλου: αυξάνεται (μειώνεται) σε περιόδους ύφεσης (άνθησης) και αύξησης (μείωσης) της ανεργίας. Η ιδιότητά τους αυτή τα καθιστά εξαιρετικά χρήσιμα για την αντιστάθμιση ενδεχόμενων διαταραχών στο εισόδημα της οικονομίας και στην απασχόληση, ενισχύοντας συνολικά την αντι-κυκλική λειτουργία της δημοσιονομικής πολιτικής.²⁰ Εκτός όμως από τη μακροοικονομική τους επίδραση, τα συγκεκριμένα προγράμματα απασχόλησης συμβάλλουν και στη χρηματοπιστωτική συνοχή της οικονομίας, καθώς η ενεργοποίησή τους και η συνα-

15. Βλ., π.χ., Stiglitz et al. (2018), Llana-Nolan et al. (2019) και Παναγιωτόπουλος (2020).

16. Για μια πρόταση εισαγωγής στην ΕΕ προγραμμάτων εγγυημένης απασχόλησης στη βάση όμως κυρίως της ενίσχυσης της απασχόλησης την περίοδο της πανδημίας και της βελτίωσης της σταθεροποιητικής λειτουργίας της δημοσιονομικής πολιτικής, βλ. Ehnts and Höfgen (2020) και Cruz-Hidalgo et al. (2019) αντίστοιχα.

17. Οι βασικοί επιμέρους άξονες προσδιορισμού του επιπέδου ευημερίας μιας οικονομίας στηρίζονται στον Feigl (2017).

18. Βλ. Tcherneva (2012). Οι Ιωαννίδης και Πιέρρος (2015) και

Antonopoulos et al. (2014) εκτιμούν εμπειρικά το μέγεθος της συμβολής αυτής στην ελληνική οικονομία. Στο Argitis et al. (2017) παρουσιάζεται μια εναλλακτική πρόταση μακροχρηματοπιστωτικής σταθεροποίησης της ελληνικής οικονομίας με επίκεντρο την εφαρμογή προγραμμάτων εγγυημένης απασχόλησης.

19. Για τη συσχέτιση προγραμμάτων εγγυημένης απασχόλησης και ποιότητας της εργασίας βλ. Forstater (2004).

20. Βλ. Tcherneva (2012) και Fullwiler (2007).

κόλουθη αύξηση της δημόσιας δαπάνης και της απασχόλησης δημιουργούν νέες ροές ρευστότητας και εισοδήματος στην οικονομία, επιτρέποντας έτσι στους θεσμικούς τομείς της (νοικοκυριά και επιχειρήσεις) να καλύψουν τις υποχρεώσεις τους. Παράλληλα, ενισχύουν και τον όγκο και την ποιότητα των στοιχείων ενεργητικού του ιδιωτικού τομέα, ευνοώντας τη φερεγγυότητα και τη χρηματοδότησή του, με αποτελέσματα την περαιτέρω στήριξη της εγχώριας δαπάνης και του προϊόντος.²¹

Είναι επίσης σημαντικό να αναφέρουμε ότι η εισαγωγή προγραμμάτων εγγυημένης απασχόλησης στο θεσμικό πλαίσιο της ΕΕ δεν αντίκειται στον αντιπληθωριστικό προσανατολισμό των πολιτικών της. Ο λόγος είναι ότι, καθώς η ανεργία αποτελεί κατά βάση ένα μακροοικονομικό φαινόμενο που σχετίζεται με το έλλειμμα ενεργού ζήτησης στην οικονομία, η αύξηση της εγχώριας δαπάνης λόγω της εφαρμογής των προγραμμάτων δεν θα προκαλέσει πληθωριστικές πιέσεις, παρά μόνο αύξηση του παραγόμενου προϊόντος, μέχρι τουλάχιστον να διασφαλιστεί η πλήρης απασχόληση στην οικονομία. Επίσης, μια περαιτέρω αύξηση της εγχώριας δαπάνης, που πιθανά να είναι πληθωριστική, δεν θα απαιτηθεί στον βαθμό που ο στόχος του προγράμματος, δηλαδή η πλήρης απασχόληση, έχει επιτευχθεί.

Αποτρεπτικός επίσης παράγοντας στην αύξηση του πληθωρισμού είναι το ότι ο μισθός του προγράμματος λειτουργεί ουσιαστικά ως ο κατώτατος μισθός της οικονομίας, γεγονός που δίνει τη δυνατότητα διοικητικής προσαρμογής του από τις αρχές για την αποτροπή, εφόσον απαιτηθεί, πληθωριστικών πιέσεων και προσδοκιών.²² Επιπρόσθετα, σε αντίθεση με συμβατικές πολιτικές εισοδηματικής στήριξης (π.χ. επιδόματα ανεργίας, ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα), τα συγκεκριμένα προγράμματα απασχόλησης δεν ενισχύουν μόνο τη ζήτηση, αλλά και το δυνητικό προϊόν της οικονομίας μέσω –μεταξύ άλλων– της μείωσης της ανεργίας, της βελτίωσης της παραγωγικότητας και των δεξιοτήτων των εργαζομένων, αποσοβώντας

έτσι ενδεχόμενες πληθωριστικές πιέσεις που οφείλονται σε περιορισμούς της προσφοράς.²³

3. Βελτίωση της ποιότητας ζωής και ίσες ευκαιρίες:²⁴ Η παροχή από το κράτος εγγυημένων θέσεων εργασίας σε όλους τους ακούσια ανέργους ενισχύει σε διατηρήσιμη βάση το διαθέσιμο εισόδημα των πολιτών, ενώ μειώνει το εργασιακό άγχος και την εργασιακή επισφάλεια με θετικά αποτελέσματα στην υλική ευμάρεια και την ποιότητα ζωής των πολιτών. Συμβολή σε αυτό έχει και το ότι τα εν λόγω προγράμματα απασχόλησης μπορούν να κατευθύνουν σε δραστηριότητες στις οποίες η ιδιωτική πρωτοβουλία δεν μπορεί ή δεν επιθυμεί να εμπλακεί, αυξάνοντας έτσι τον συνολικό όγκο των παρεχόμενων αγαθών και υπηρεσιών σε μια κοινωνία. Επιπλέον, η ευελιξία που παρουσιάζουν τα προγράμματα εγγυημένης απασχόλησης ως προς τον σχεδιασμό τους επιτρέπει την εφαρμογή τους σε πληθώρα δραστηριοτήτων που αντιμετωπίζουν ανάγκες και χρόνια προβλήματα συγκεκριμένων πληθυσμιακών ομάδων, περιοχών, κλάδων οικονομικής δραστηριότητας κ.ά.

Τα προγράμματα εγγυημένης απασχόλησης μπορούν όμως να αποτελέσουν και φορέα άμβλυσης ανισοτήτων και διασφάλισης ίσων ευκαιριών στην κοινωνία, συμβάλλοντας έτσι στην κοινωνική συνοχή. Αυτό δεν προκύπτει μόνο από τη δυνατότητα ένταξης σε αυτά όλων ανεξαιρέτως των ακούσια ανέργων, πραγματώνοντας έτσι το πάγιο και διαχρονικό αίτημα για ίσα δικαιώματα και ίσες ευκαιρίες στην απασχόληση, αλλά και από το γεγονός ότι η ίδια αυτή η δυνατότητα συμβάλλει και στην αποδόμηση χρόνιων κοινωνικών προκαταλήψεων και διακρίσεων στον χώρο εργασίας και ευρύτερα. Εξαλείφοντας τέτοιου είδους ασυμμετρίες στην αγορά εργασίας και αξιοποιώντας παραγωγικά τις πιο φτωχές και αδύναμες πληθυσμιακές ομάδες, τα εν λόγω προγράμματα ενισχύουν το διαθέσιμο εισόδημα των χαμηλότερων εισοδηματικών κλιμακίων, συντελώντας έτσι στη μείωση της εισοδηματικής ανισότητας και των επεισοδίων φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού.

21. Για τη μακρο-χρηματοπιστωτική λειτουργία των κρατικών ελλειμμάτων βλ. Αργεΐτης (2012).

22. Αντίστοιχα, σε περιόδους ύφεσης-αποπληθωρισμού, ο μισθός του προγράμματος μπορεί να αποτρέψει μια πιθανή καθοδική δυναμική των μισθών και τη μακρο-χρηματοπιστωτική αποσταθεροποίηση της οικονομίας. Βλ. Ehnts and Höfgen (2019a).

23. Βλ., μεταξύ άλλων, Forstater (1999).

24. Βλ. Tcherneva (2011, 2012). Για την κοινωνική-αναπτυξιακή διάσταση των προγραμμάτων εγγυημένης απασχόλησης βλ. επίσης Papadimitriou (2008).

4. Συμβολή στην οικολογική διατηρησιμότητα και την πράσινη ανάπτυξη:²⁵ Τα προγράμματα εγγυημένης απασχόλησης μπορούν επίσης να καταστούν φορέας προαγωγής της περιβαλλοντικής αειφορίας και της βιώσιμης ανάπτυξης. Αυτό οφείλεται αφενός στο ότι λόγω του δημόσιου χαρακτήρα τους, ο σχεδιασμός των δραστηριοτήτων τους μπορεί να ενσωματώσει μια σειρά από αυστηρά περιβαλλοντικά πρότυπα που διασφαλίζουν χαμηλό περιβαλλοντικό αποτύπωμα, κάτι που η κερδοσκοπική συμπεριφορά του ιδιωτικού τομέα θα καθιστούσε πιθανά απαγορευτικό. Εκτός όμως από τα κριτήρια κατάρτισής τους, τα προγράμματα εγγυημένης απασχόλησης μπορεί να εφαρμοστούν σε στοχευμένες δραστηριότητες οι οποίες ενισχύουν άμεσα την περιβαλλοντική προστασία και διατηρησιμότητα, όπως, π.χ., καινοτόμες μέθοδοι ανακύκλωσης απορριμμάτων, δράσεις καθαρισμού και ανάδειξης του φυσικού τοπίου, προστασίας της βιοποικιλότητας, δημιουργίας χώρων πρασίνου κ.ά.

Αξίζει επίσης να τονιστεί ότι η εφαρμογή των προγραμμάτων εγγυημένης απασχόλησης είναι δυνατό να έχει και δευτερογενείς επιδράσεις στον ιδιωτικό τομέα, συμβάλλοντας έτσι περαιτέρω στην περιβαλλοντική αναβάθμιση των οικονομιών. Για παράδειγμα, στηρίζοντας τη μακρο-χρηματοπιστωτική σταθερότητα της οικονομίας, τα προγράμματα εγγυημένης απασχόλησης μπορούν να ευνοήσουν την προσέλκυση ιδιωτικών επενδύσεων σε περιβαλλοντικές υποδομές και σε πράσινες παραγωγικές δραστηριότητες. Συνεισφορά σε αυτό μπορεί να έχει και η αξιοποίηση των γνώσεων και των δεξιοτήτων που απέκτησαν οι εργαζόμενοι του ιδιωτικού τομέα από τη συμμετοχή τους στο παρελθόν σε δημόσια «πράσινα» προγράμματα εγγυημένης απασχόλησης. Ενισχύοντας το εισόδημα και την ποιότητα ζωής των εργαζομένων, τα εν λόγω σχήματα μπορούν τέλος να οδηγήσουν και στην εμπέδωση μιας περισσότερο περιβαλλοντικά υπεύθυνης καταναλωτικής συμπεριφοράς.

5. Συμβολή στον παραγωγικό μετασχηματισμό και στην ανθεκτικότητα των χωρών σε οικονομικές διαταραχές: Σημαντικά αναμένεται να είναι τα οφέλη των εν λόγω προγραμμάτων και όσον

αφορά τον παραγωγικό-διαρθρωτικό μετασχηματισμό των ευρωπαϊκών οικονομιών. Για παράδειγμα, συμβάλλοντας στη μακρο-χρηματοπιστωτική σταθερότητα της οικονομίας, τα προγράμματα εγγυημένης απασχόλησης δημιουργούν όρους και προϋποθέσεις για την ενεργοποίηση ιδιωτικών επενδυτικών πρωτοβουλιών σε ευρύ φάσμα παραγωγικών δραστηριοτήτων, προωθώντας έτσι τον οικο-τεχνολογικό μετασχηματισμό των ευρωπαϊκών οικονομιών και την εξειδίκευσή τους σε νέους καινοτόμους τομείς υψηλής παραγωγικότητας και προστιθέμενης αξίας. Με αυτόν τον τρόπο, τα συγκεκριμένα προγράμματα θα μπορούσαν να βοηθήσουν στην υπέρβαση αναπτυξιακών ελλειμμάτων και δυσλειτουργιών που συστηματικά υπονομεύουν την ισορροπία του εξωτερικού ισοζυγίου αρκετών οικονομιών της ΕΕ και την ανθεκτικότητά τους σε πιθανές ασύμμετρες διαταραχές.

Τα παραπάνω οφέλη προκύπτουν και από την ευελιξία κατάρτισης των εν λόγω προγραμμάτων, επιτρέποντας –ως μέρος ενός ευρύτερου αναπτυξιακού σχεδιασμού– την εφαρμογή τους σε δυναμικούς κλάδους της οικονομίας, που παράγουν ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα. Τα προγράμματα εγγυημένης απασχόλησης μπορούν έτσι να αναβαθμίσουν συνολικά την αναπτυξιακή διάσταση της δημοσιονομικής πολιτικής, υπερκεράζοντας παραγωγικές ανεπάρκειες που οφείλονται, μεταξύ άλλων, στην απροθυμία του ιδιωτικού τομέα να επενδύσει. Η αναπτυξιακή τους διάσταση αποτυπώνεται τέλος και στη δυνατότητα να εφαρμοστούν με τη σύμπραξη του ιδιωτικού τομέα, αλλά και στην ελεύθερη επιλογή που έχουν οι επιχειρήσεις να απορροφήσουν το καταρτισμένο εργατικό δυναμικό των προγραμμάτων για την επέκταση των παραγωγικών δραστηριοτήτων τους.²⁶

4. Επίλογος

Η πανδημία Covid-19 και ο κίνδυνος η ΕΕ να βυθιστεί εξαιτίας της στη μεγαλύτερη ύφεση της ιστορίας της έχουν αποτελέσει αφετηρία δρομολόγησης φιλόδοξων πρωτοβουλιών για την αντιμετώπιση των πολυεπίπεδων επιπτώσεων της κρίσης. Στο πλαίσιο αυτό, το παρόν Κείμενο Πολιτικής κατέθεσε την πρόταση για την ανάγκη σύστασης ενός ενιαίου μη-

25. Στο Forstater (2004) γίνεται εκτενής αναφορά στη συμβολή των προγραμμάτων εγγυημένης απασχόλησης στην περιβαλλοντική διατηρησιμότητα.

26. Βλ., π.χ., Wray (2007).

χανισμού εγγυημένης απασχόλησης στο θεσμικό οικοδόμημα της ΕΕ. Υποστηρίξαμε ότι η θεσμοθέτηση ενός τέτοιου μηχανισμού δεν απαντά μόνο στην κρίση απασχόλησης που αντιμετωπίζει εδώ και δεκαετίες η ΕΕ και η οποία αναμένεται να οξυνθεί την τρέχουσα περίοδο ως απόρροια της πανδημικής κρίσης. Συνθέτει κυρίως έναν πολύτιμο αναπτυξιακό μηχανισμό που θα βοηθήσει καταλυτικά στην επίτευξη του στρατηγικού στόχου της ΕΕ για τον βιώσιμο οικο-τεχνολογικό μετασχηματισμό της οικονομίας της με υψηλά επίπεδα μακρο-χρηματοπιστωτικής σταθερότητας, κοινωνικής συνοχής, ευημερίας και ανθεκτικότητας.

Η μεγάλη χρηματοδοτική ισχύς και οι διακηρυγμένοι αναπτυξιακοί στόχοι του Ταμείου Ανάκαμψης της ΕΕ και του νέου πολυετούς δημοσιονομικού της πλαισίου, σε συνδυασμό με τα σημαντικά αναπτυξιακά οφέλη των προγραμμάτων εγγυημένης απασχόλησης, δημιουργούν αναμφισβήτητα μια ισχυρή βάση για την αποδοχή μιας τέτοιας παρέμβασης. Πέραν αυτού, η αυξανόμενη απήχηση στον δημόσιο και τον επιστημονικό διάλογο νέων θεωρητικών προσεγγίσεων όσον αφορά τους στόχους και τα μέσα άσκησης της οικονομικής πολιτικής μπορεί να λειτουργήσει περαι-

τέρω προωθητικά προς αυτή την κατεύθυνση, ειδικά όσον αφορά το πλαίσιο χρηματοδότησης των συγκεκριμένων προγραμμάτων.²⁷

Το κρίσιμο ερώτημα είναι το εάν και κατά πόσο οι ιθύνοντες της ΕΕ είναι έτοιμοι να προκρίνουν τη συγκεκριμένη επιλογή. Κάτι τέτοιο θα προϋπέθετε την υπέρβαση εθνικών ανταγωνισμών, δομών ισχύος και κατεστημένων αντιλήψεων στην άσκηση της οικονομικής πολιτικής που συστηματικά υπονομεύουν τη σταθερότητα και τη συνοχή της ΕΕ. Ωστόσο εάν πριν λίγο καιρό η προοπτική κοινού δανεισμού των κρατών-μελών για τη χρηματοδότηση ενιαίων πολιτικών φάνταζε απίθανη, η συγκυρία και ο κίνδυνος διάρρηξης της ΕΕ την κατέστησαν μονόδρομο. Στο πλαίσιο αυτό, η υπέρβαση χρόνιων θεσμικών αγκυλώσεων και η υιοθέτηση ενός νέου θεωρητικού παραδείγματος που θα διευρύνει τα μέσα και τους στόχους της οικονομικής πολιτικής και θα επιτρέψει, μεταξύ άλλων, την εφαρμογή προγραμμάτων εγγυημένης απασχόλησης στην Ευρώπη ίσως αποτελεί τη σημαντικότερη νέα πρόκληση επιβίωσης που έχει να αντιμετωπίσει η ΕΕ.

27. Βλ. Ehnts and Höfgen (2019b).

5. Βιβλιογραφία

- Antonopoulos, R., Adam, S., Kijong, K., Masterson, T. και Papadimitriou, D. (2014). *Responding to the unemployment challenge: a Job Guarantee proposal for Greece*, Παρατηρητήριο Οικονομικών και Κοινωνικών Εξελίξεων, Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ, Αθήνα, και The Levy Economics Institute of Bard College, Annandale-on-Hudson, New York.
- Αργεΐτης, Γ. (2012). *Χρεοκοπία και οικονομική κρίση. Αποτυχία και κατάρρευση του ελληνικού μοντέλου καπιταλισμού*, Αλεξάνδρεια: Αθήνα.
- Argitis, G., Koratzanis, N. and Pierros, C. (2017). “The Greek crisis: Outlook and an alternative economic policy”, *Independent Annual Growth Survey 5th Report*, Independent Annual Growth Survey, Brussels.
- Claeys, G. (2020). “The European Union’s SURE plan to safeguard employment: A small step forward”, Bruegel blog post, 20 May.
- Corti, F. and Alcidí, C. (2020). “SURE: What about a permanent instrument?”, EUVisions, 31 July.
- Cruz-Hidalgo, E., Ehnts, D. and Tcherneva, P. (2019). “Completing the Euro: The Euro treasury and the job guarantee”, *Revista de Economía Crítica*, 27, pp. 100-111.
- Feigl, G. (2017). “From growth to well-being: a new paradigm for EU economic governance”, ETUI Policy Brief 2, Brussels.
- Fullwiler, S.T. (2007). “Macroeconomic stabilization through an employer of last resort”, *Journal of Economic Issues*, 41 (1), pp. 93-134.
- Ehnts, D. and Höfgen, M. (2019a). “The Job Guarantee: Full employment, price stability and social progress”, *Society Register*, 3 (2), pp. 49-65.
- Ehnts, D. and Höfgen, M. (2019b). “Modern monetary theory: a European perspective”, *Real World Economics*, 89, pp. 75-84.
- Ehnts, D. and Höfgen, M. (2020). “Warum die Eurozone auf dem Weg aus der Corona-Krise eine Jobgarantie braucht”, A&W blog, 1 July.
- Forstater, M. (1999). “Public employment and economic flexibility: The job opportunity approach to full employment”, Public policy brief, 50, The Levy Economics Institute of Bard College, Annandale-on-Hudson, New York.
- Forstater, M. (2004). “Green Jobs: Addressing the critical issues surrounding the environment, workplace and unemployment”, *International Journal Environment, Workplace and Employment*.
- Giupponi, G. and Landais, C. (2020). “Building effective short-time work schemes for the COVID-19 crisis”, Vox EU, CEPR, 1 April.
- Hijzen, A. and Venn, D. (2011). “The role of short-time work schemes during the 2008-09 Recession”, OECD Social, Employment and Migration Working Papers 115, OECD Publishing.
- Ιωαννίδης, Γ. και Πιέρρος, Χ. (2015). *Αντιμετωπίζοντας την κρίση της απασχόλησης: Μια πρόταση για τη μείωση του ποσοστού ανεργίας κατά 10 ποσοστιαίες μονάδες εντός 3 ετών*, Μελέτη 32, Παρατηρητήριο Οικονομικών και Κοινωνικών Εξελίξεων, Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ, Αθήνα.
- Llena-Nozal, A., Martin, N. and Murtin, F. (2019). “The economy of well-being: Creating opportunities for people’s well-being and economic growth”, OECD Statistics Working Paper 102.
- Minsky, H.P. (1986). *Stabilizing an Unstable Economy*, Yale University Press, New Haven.
- Mitchell, W.F. (1998). “The buffer stock employment model and the NAIRU: The path to full employment”, *Journal of Economic Issues*, 32 (2), pp. 547-555.
- Müller, T. and Schulten, T. (2020). “Ensuring fair short-time work: A European overview”, ETUI Policy Brief 7, ETUI, Brussels.
- OECD (2020). “Job retention schemes during the COVID-19 lockdown and beyond”, OECD policy responses to Coronavirus (COVID-19), 3 August.
- Παναγιωτόπουλος, Ν. (σε συνεργασία με τις Α. Καρατζά και Λ. Παπαβασιλείου) (2020). *Οικονομική ανάπτυξη και ευτυχία των πολιτών: Ανθρώπινη ανάπτυξη και η θέση της Ελλάδας στον διεθνή χώρο*, Ενδιάμεση Έκθεση, Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ, Αθήνα.
- Papadimitriou, D. (2008). “Promoting equality through an employer of last resort policy”, Working paper 545, The Levy Economics Institute of Bard College, Annandale-on-Hudson, New York.
- Stiglitz, J. Fitussi, J-P. and Durand, M. (2018). *Beyond*

GDP. Measuring what counts for economic and social performance, OECD Publishing, Paris.

Tcherneva, P.R. (2011). “Fiscal policy: Why aggregate demand management fails and what to do about it”, Working paper 650, The Levy Economics Institute of Bard College, Annandale-on-Hudson, New York.

Tcherneva, P.R. (2012). “Beyond full employment: The Employer of Last Resort as an institution for change”, Working paper 732, The Levy Economics

Institute of Bard College, Annandale-on-Hudson, New York.

Vandenbroucke, F., Andor, L., Beetsma, R., Burgoon, B., Fischer, G., Kuhn, Th., Luigjes, Ch. and Nicoli, F. (2020). “The European Commission’s SURE initiative and euro area unemployment re-insurance”, VOX CEPR Policy Portal, 6 April.

Wray, R. (2007). “The employer of last resort programme: Could it work for developing countries?”, Economic and Labour Market Papers, International Labour Office, Geneva.

**Προγράμματα εγγυημένης απασχόλησης στην Ευρωπαϊκή Ένωση:
Αντιμετωπίζοντας την κρίση απασχόλησης και τις αναπτυξιακές προκλήσεις της εποχής**

Copyright © INE ΓΣΕΕ
ISBN: 978-960-7402-91-2
ISSN: 2585-3708

**ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΣΕΕ
Παρατηρητήριο Οικονομικών και Κοινωνικών Εξελίξεων**

Εμμανουήλ Μπενάκη 71Α, 106 81, Αθήνα
Τ: 210 332 7710 • F: 210 330 4452
www.ineobservatory.gr • www.inegsee.gr

Οι απόψεις που διατυπώνονται στο παρόν κείμενο είναι του συγγραφέα και δεν εκφράζουν κατ' ανάγκη τις θέσεις της ΓΣΕΕ.

Ηλεκτρονική Σελιδοποίηση: Μάρθα Δελτούζου
Παραγωγή - Εκτύπωση: ΚΑΜΠΥΛΗ ΑΕΒΕ • www.kambili.gr
Γλωσσική επιμέλεια – Διορθώσεις: Στέλλα Ζούπα, Γιώτα Χρόνη

Απαγορεύεται η με οποιονδήποτε τρόπο ανατύπωση ή μετάφραση όλου ή μέρους του κειμένου χωρίς την άδεια του εκδότη. Επίσης, η αναδημοσίευση (όλου ή μέρους του) χωρίς αναφορά της πηγής.

Η παρούσα έρευνα εκπονήθηκε στο πλαίσιο του Υποέργου 1 της Πράξης «Διεύρυνση της λειτουργίας και των δράσεων του Παρατηρητηρίου Κοινωνικών και Οικονομικών Εξελίξεων του Ινστιτούτου Εργασίας (INE) της ΓΣΕΕ» με κωδικό ΟΠΣ 5000996. Το έργο συγχρηματοδοτείται από την Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση 2014-2020».

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού,
Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση
Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ISBN: 978-960-7402-91-2

ISSN: 2585-3708